

IV. NEKROLOGI

PROF. DR ZBIGNIEW ZAKRZEWSKI (1912 - 1992)

Dnia 19 sierpnia 1992 r. zmarł emerytowany profesor Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, wybitny uczony, zasłużony pedagog, wielki przyjaciel młodzieży, zaangażowany działacz społeczny, miłośnik miasta Poznania, w którym żył niemal dokładnie 80 lat.

Prof. dr Z. Zakrzewski urodził się 15 sierpnia 1912 r. w Puszczykowie k. Poznania w rodzinie inteligentnej. Jego ojciec, Ksawery, był lekarzem-społecznikiem, twórcą Harcerstwa Wielkopolskiego, Naczelnikiem "Sokoła" Poznańskiego; matka, Janina z domu Dygat, urodziła się i wychowała w Paryżu w rodzinie polsko-francuskiej. W wieku trzech lat Zbigniew Zakrzewski stracił ojca i odąd pozostawał wraz z dwójką rodzeństwa na utrzymaniu matki zarabiającej na życie udzielaniem lekcji języka francuskiego.

W 1930 r. Z. Zakrzewski zdał maturę w Gimnazjum Św. Jana Kantego w Poznaniu i rozpoczął studia na Uniwersytecie Poznańskim. Studiował jednocześnie na dwóch kierunkach, uzyskując w 1934 r. dyplom magistra praw, a rok później dyplom magistra ekonomii.

Po studiach rozpoczął pracę zawodową w bankowości, pracując początkowo w Centrali Banku Cukrownictwa SA w Poznaniu (1935 r.), a później w Oddziale Banku Polskiego w Ostrowie Wielkopolskim (1936 - 1939) oraz w Centrali Banku Polskiego w Warszawie (do września 1939 r.). Swoją pracę intelektualną koncentrował w tym czasie na problemach teorii pieniądza, a także na Wygotowywanej pod kierunkiem prof. E. Taylora rozprawie doktorskiej. W 1938 r. uzyskał tytuł doktora nauk ekonomicznych na podstawie pracy *Witold Skarżyński - ekonomista Wielkopolski*.

Z chwilą wybuchu wojny Profesor Zakrzewski oddelegowany został do konwoju złota polskiego wywożonego pośpiesznie do Bukaresztu. Przedostał się następnie do Francji, gdzie pełnił służbę w Wojsku Polskim. Aresztowany przez okupanta, przebywał kilka miesięcy w areszcie śledczym w Katowicach.

W 1940 r. Z. Zakrzewski zawarł związek małżeński z Godziszawą Donimirską. Lata okupacji spędził w Generalnej Guberni, pracując w kieleckim jako administrator w kilku majątkach ziemskich. Po wyzwoleniu podjął pracę w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego w ówczesnej Akademii Handlowej w Poznaniu, z którą to uczelnią związała całe swoje niezwykle aktywne życie zawodowe. W 1945 r. rozpoczął pracę na stanowisku starszego asystenta, od 1946 r. pracował adiunktem, w 1955 r. uzyskał stanowisko docenta, w 1958 r. nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1964 r. tytuł profesora zwyczajnego. Początkowo pracował w Katedrze Ekonomii Politycznej, będąc w latach 1957-1967 jej kierownikiem. Już znacznie wcześniej, bo w 1950 r., powierzono Mu obowiązki kierownika nowo tworzącej się Katedry Ekonomiki Handlu, której pozostał wierny przez cały okres swojej czynnej pracy zawodowej. W latach pięćdziesiątych był kuratorem (po zmarłym profesorze A. Grabskim) Katedry Handlu na Uniwersytecie w Łodzi, a później kierownikiem Katedry Ekonomii Politycznej w filii macierzystej uczelni w Szczecinie. Wysokie kwalifikacje naukowe i wyjątkowe cechy osobowości Profesora przesądziły o powierzaniu

Mu zaszczytnych i odpowiedzialnych stanowisk we władzach Uczelni. W latach 1950-1951 Profesor pełnił funkcję dziekana na Wydziale Handlowym, w latach 1951-1956 - obowiązki prorektora Wyższej Szkoły Ekonomicznej, w okresie od 1959 do 1962 r. - funkcję jej rektora i ponownie w latach 1966-1969 - funkcję prorektora. W 1982 r. przeszedł na emeryturę, ale nadal aktywnie pracował prowadząc wykłady i seminaria. W 1986 r. otrzymał doktorat *honoris causa* Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w sześćdziesiątym roku jej istnienia.

Dorobek naukowy Profesora Z. Zakrzewskiego jest niezwykle bogaty, obejmuje kilkaset pozycji, wśród których nie brakuje znaczących, oryginalnych dzieł naukowych. Stanowi on przekonujące świadectwo pełnej samodzielności w wyborze i ocenie problemów badawczych, a także dowodzi niezwyklej kompetencji głoszonych poglądów.

Zaznaczając zaledwie podstawowe sfery zainteresowań naukowych Profesora, wskazać należy na: teorię ekonomii, historię myśli ekonomicznej, nauk o handlu (w tym teorię handlu), politykę rynkową, analizę przestrzenną zjawisk i procesów zachodzących w sferze wymiany. Jako jeden z nielicznych ekonomistów w Polsce, z olbrzymią konsekwencją dokonywał Profesor krytycznego przeglądu oraz oceny idei i poglądów, jakie pojawiały się w polskim piśmiennictwie ekonomicznym, szczególnie w dziedzinie handlu wewnętrznego. W książce *Rozwój polskiej myśli ekonomicznej w nauce o handlu* (PWE, 1966) zawarł Profesor ocenę dorobku teoriopoznawczego i metodologicznego badaczy żyjących i tworzących w XIX i XX wieku.

Istotnym wkładem w rozwój nauki jest stworzona przez Profesora Zakrzewskiego teoria funkcji handlu. W książce *Wstęp do teorii handlu wewnętrznego* (PWE, 1969) przedstawione zostały istota handlu i funkcje, jakie handel spełnia wyrównując obiektywnie istniejące różnice między podażą a popytem (dotyczące rodzaju towaru, czasu i miejsca jego oferowania, ilości i ugrupowania asortymentu). Teoria ta stanowi całościową i poprawną metodologicznie próbę ujęcia tych zagadnień w literaturze polskiej minionego czterdziestopięcioletcia.

Inną dość wyraźnie rysującą się grupą problemów w zainteresowaniach naukowych Profesora stanowią zagadnienia funkcjonowania rynku (w tym polityki rynkowej). Tą ostatnią traktował Z. Zakrzewski jako zwarty system składający się z celowo uporządkowanych elementów, do których zalicza: warunki działania, cele, przesłanki wyboru, ograniczenia, a także różnorodne instrumenty, takie jak ceny, marże, kredyty, podatki itp. Nie sposób nawet w tak krótkim przeglądzie pominąć jeszcze jednego istotnego nurtu badawczego w dorobku naukowym Profesora Zakrzewskiego. Jest nim, datujące się od najwcześniejszych lat, zainteresowanie przestrzennym widzeniem zjawisk i procesów zachodzących w sferze wymiany. Szczególnie dużo uwagi poświęcił Profesor założeniom oraz metodom prawidłowej lokalizacji sieci handlowej, czynnikom i zasadom kształtowania przebiegów towarowych, a także zjawiskom przestrzennego rozmieszczenia popytu konsumpcyjnego.

Niezwykłą wagę przywiązywał Profesor do procesu kształcenia - i to zarówno studentów, jak i młodej kadry naukowej. Wyrobieniu u studiujących głębszego i krytycznego myślenia służyły przygotowane przez Niego podręczniki i skrypty. Obejmowały one nie tylko zagadnienia ściśle ekonomiczne (odnotować tu należy głównie podręczniki ogólnopolskie, np. *Ekonomika handlu wewnętrznego*), lecz także kulturoznawstwo czy urbanistykę i architekturę.

Niewątpliwą zasługą Profesora Z. Zakrzewskiego jest też wykształcenie liczного grona pracowników naukowych, którzy pod Jego kierunkiem pokonywali kolejne szczeble awansu naukowego, do tytułu profesora włącznie. Z olbrzymią życzliwością, nie szczędząc czasu i wysiłku, służył im cennymi uwagami przy merytorycznym i metodologicznym ustawieniu problemów badawczych.

Zainteresowania, a co ważniejsze - aktywność Profesora Z. Zakrzewskiego - nie ograniczały się wyłącznie do jakże bogatej, naszkicowanej tu zaledwie działalności naukowo-badawczej. Profesor był także autentycznym i pełnym pasji działaczem społecznym. Przez szereg lat czynnie uczestniczył w szeroko pojętym życiu ekonomicznym kraju, pełniąc różnorodne funkcje w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym. W latach 1953-1985 był przewodniczącym Sekcji Obrót Towarowego PTE w Poznaniu, w latach 1955 - 1962 — prezesem Poznańskiego Oddziału PTE, wreszcie w latach 1957 - 1963 - członkiem Zarządu Głównego PTE w Warszawie.

Przez siedem lat (1981 - 1987) Z. Zakrzewski sprawował zaszczytną funkcję prezesa Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, będąc wcześniej współzałożycielem i przewodniczącym Komisji Nauk Ekonomicznych PTPN. Był też aktywnym członkiem wielu rad naukowych; w latach 1964 - 1978 pełnił odpowiedzialną funkcję przewodniczącego rady naukowej Instytutu Handlu

Wewnętrznego i Usług w Warszawie. Od 1960 r. współpracował ściśle z Polską Akademią Nauk, pełniąc do 1968 r. funkcję przewodniczącego Sekcji Obrótu Rolnego w Komitecie Ekonomiki Rolnictwa PAN.

Obszarem szczególnej aktywności społecznej Profesora Zakrzewskiego była historia miasta Poznania. Dostrzegał On piękno swego rodzinnego miasta, walczył o zabytki, przekazywał i chronił jego historię. Był nie tylko jednym z najwybitniejszych znawców Poznania, lecz również nieustrudzonym popularyzatorem wiedzy o jego dziejach. Przejawem wielkiego zaangażowania i znawstwa w tym zakresie są liczne artykuły o mieście publikowane w prasie, a także popularyzowane w audycjach radiowych i telewizyjnych. O wielkiej pasji, z jaką Profesor traktował swe zainteresowania, świadczą opublikowane książki, nierozzerwalnie związane z dziejami miasta: *Przechadzki po Poznaniu* oraz *Wspominam Poznań*.

Najnowszą, opublikowaną w 1992 r. pracą Profesora jest książka *Wielkopole w kulturze polskiej*, ukazująca szerokość Jego horyzontów i zainteresowań. W uznaniu Jego aktywności piśmarniczej poznański oddział Stowarzyszenia Autorów Polskich przyznał Profesorowi Z. Zakrzewskiemu nagrodę im. E. Raczyńskiego za rok 1991.

Za swoją bardzo bogatą i wszechstronną działalność Profesor Zakrzewski uhonorowany został licznymi odznaczeniami i tytułami. Wśród nich znajdują się: honorowe członkostwo PTPN, honorowa prezesura Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania, tytuł Honorowego Obywatela Miasta Poznania (1992 r.).

Bogatej i pięknej osobowości szanowanego przez nas wszystkich i drogiego nam Profesora nie sposób mierzyć tylko imponującym wkładem twórczej myśli ekonomicznej czy obszernymi zainteresowaniami pozaekonomicznymi. Jego zaangażowanie w różnych dziedzinach było wyrazem szczerzej intencji służenia ludziom, ich dobru materialnemu i duchowemu, a także stanowiło przejaw głębokiego humanizmu i troski o pełny rozwój człowieka.

Bogna Pilarczyk, Henryk Mruk